

1461, II, E, 91 110

br. 20/84

MLADA LETA.

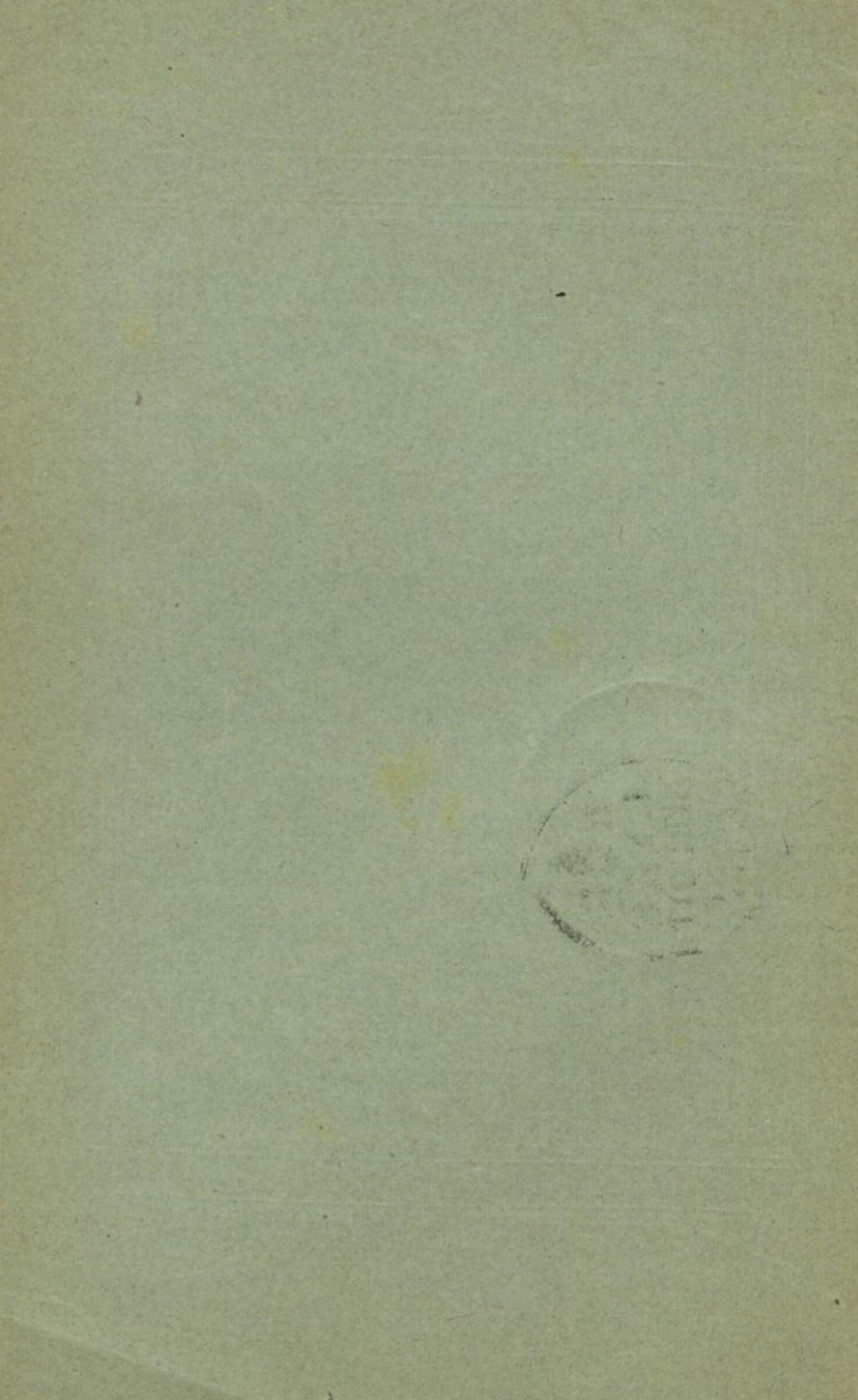
NAŠEJ DECI NAPISAL

JOSIP GRADAČAN.

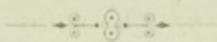
V LJUBLJANI,

OB PISČEVH TROŠKIH NATISNILI J. BLAZNIKA
NASLEDNIKI.

1884.



MLADA LETA.



NAŠEJ DECI NAPISAL

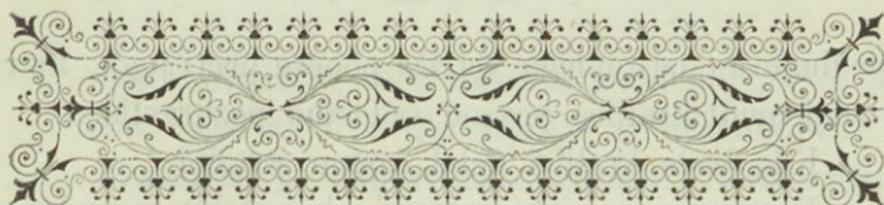
JOSIP GRADAČAN.



V LJUBLJANI.

OB PISČEVIH TRŌŠKIH NATISNILI J. BLAZNIKA
NASLEDNIKI.

1884.



Prihod kraljice.



Ilepej dolinici mej skromnimi griči se vse, kar leze in grede, zbira v tolpe, pošeptava, govori na glas, s kratka: sklepajo, ometavajo in ukrepajo. Če potnik ob bistrem potoku po utrtej stezi mimo gredoč, zavzet od nenavadnega gibanja, popraša, kaj se deje, odgovarja mu vse na vprek: Kraljica naša pride.

Nevtrudljivo so prebivalci te dolinice gibali se, da ljubljenej, krasnej in slavljenjej kraljici naprave lep, njenega veličanstva dostojen vsprejem. Nalašč v to izbrani odbor od jutra do večera neprenehoma ugiba, razmišlja in priskrbuje vse potrebne stvari.

Kdo bode sel, ki nam prihiti oznanit, da se bliža kraljica, je prvo resno vprašanje.

Vsi se spogledajo.

Na lehnih, želtih krilih se dvigne metulj iz gneče gosto natlačene in se zboru ponudi za sla. Nato se

izpodbujevan od toplega vetriča ponese proti jugu, kjer se zdaj mudi kraljica povsod radostno pozdravljana.

Kdo bode kraljici delal častno stražo?

Vzravnaajo se vitke smreke ob potoku in se lepo razvrste.

Ondi, kjer studenec izpod zemlje vre, stojita dve pečini ponosno po konci obrasteni z mahom, prilično vsaksebi. Veselo zeleni bršljan tenke svoje razrastke razpleta preko sive skale in zeleneč se pne kvišku. V znožji skalovja pa poganjata jetrnik in plučnica modri cvet in v zelenej travi izpod belih vejic vzdvi-gava rumeno oko skromna in tiha marjetica. Skoz ta slavolok vstopi kraljica.

Z godbo in strelom se vsprejme kraljica.

Kje so godci?

Ondi po bregu radovoljno vsklikno rumene tro-bentice: Trobile bodemo mé.

Kdo bode pa piskal na piščal?

Iz poganjajoče pšenice se dvigne skorjanec proti jasnemu nebu radostno ščekaleč. Godec na izbor, pri-trdé naokrog in potok dostavi: Vmes žuborel bodem jaz. Pravi in hiti naprej. — Kod so pač strelci?

Tik skalice iz zelenečih bilk se vznese nad druge v začrnelo obleko odeti pokovec: Topove izročite meni.

So zvonovi uže tu, da zazvoné o prihodu kra-ljice? Mej leščevjem nakrašenim z rumenimi kitami so jih razstavili, zvončke vlite iz prebele kovine, ki bodo zvonko zvonili kraljici.

Ali kadilnic še ni z dišečim kadilom?

Da, razcvetajo se uže vijolice in dragoljubci.

Praznično je napravljena dolinica. Težko njeno prebivalstvo pričakuje imenitnega prihoda: mladina koprni od hrepenenja, starina se vidno oživlja.

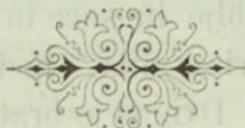
Pride težko zaželjeni, srčno pričakovani dan.

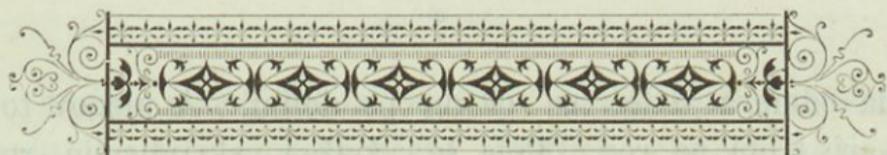
V dolinici gnete se gledalcev polno. Od gneče navzgor na vzvišenem prostoru bratec pestuje sestro, sestrico svojo ljubljeno, tako mickino. Gleda in kaže sestrici. „Glej, sestrica dobra, priveslal je na urnih krilih pisani metulj; kmalu dospe kraljica lepa, kraljica svetla. Glej jo, kako je krasna stopila mej ona dva kamenita stolba, opletena z zelenjem, okičena s cvetjem. Oj, nje lasje so modri, kakor je modro nebo nad nama in njeno oko! kako žari, kako blesti in kamor se obrne kraljica, nasmeje se prijazno in iz velikega očesa jej vsipajo se žarki svitli in budé cvetice po tleh, zelené drevje, ondi se vse veseli, vse radostno giblje. Prekrasno, glej, je njeno krilo. Tkano je iz zelene snovi umetno in cvetic pisanih je premnogo vsejanih po krasnem odevalu. Gledi jo, kako je lehna nje hoja, kakor hoja veterca po vrhovih dreves. To je nje spremstvo, kar se giblje in suče in vznáša krog nje... Pa ti ne vidiš, sestrica mila, hodi na roki moji, da te dvignem kvišku.“ Dvigne jo bratec. „Vidiš kraljico? Čuješ, kako pojo zvončki veselo in zvonko, kako grmi strel, slišiš li godbo in petje vbrano krog kraljice in visoko nad njo v sinjem vzduhu? Vidiš pisane metulje,

ki se po njihovih svilenih krilih igra toplo solnce? Kako vetrič ljubko šepa in šuška po drevji, po grmih! Lej nad teboj na zračnih perutih voze se ptiči pisane perja, ki so iz dežel gorkih s kraljico pomladnjo pripluli v naš kraj, da nam pojo pesmi in veselo vzletavajo? Porazsedli so se nekateri po zelenem lesu in ondi pojo, pojo na glas, da zve gora in plan: Tu je kraljica! Vonjaš li sestrice prijetne dišave, ki zažigajo se kraljici? Kako duhté ponižne vijolice, beli dragoljubci? Vidiš li, sestrice? Ali te hočem dvigniti tako visoko, kakor je visoka smreka na holmu prijaznem?“

Smejčka se dete malo in zavzeto zre krasoto tako, milino neizmerno. Pa vpraša bratca svojega: „Ostane li vedno pri nas ona žena s pisanim krilom in zlatim očesom?“

Odgovori bratec: „Ne, odpotuje proti hladnemu severju, da se i ondi razkrije rajsko mladoletje, nam pa pusti zelenje in cvetje, žužanje mrčesov in ptičev petje, pusti za seboj krasoto pomladi!“





Na domačem holmci in na visokej gori.



A holmci smo nad domačo vasjo. Zlato solnce zahaja za daljne gore, rudí se in žarí oblačke samevajoče po sinjem nebu. Črnokrili kos prepeva pesen večernico sedeč vrhu temne smreke; drobni skorjanec hiti izpod nebo navzdol v zeleno žito. Lahen vetrič piše od juga, od gorkega juga, ziblje mlado setev po poljanah, pripogiblje šibke bilke po pisanem travniku. Krepki smo na duhu, krepki na telesu v svežem večernem zraku. Bistro nam zre oko na domače selo prostirajoče se pod hribcem, na bele hiše, na svitla okna, v katerih blesté in se odsevajo solnčni žarki. Iz dimnikov se dviga zavišnel dim k višku se popenja, vije, raztrgava in gine. Ljudje se vračajo domov s polja in travnikov, ki raznobojnemu vencu podobni obdajajo prijazno selo. Kopač nese motiko na rami in žvižga napev vesele narodne pesni, tesar koraka veselo s sekiro na rami, dekleta plevice nose polne jerbese plevela na glavi in hlapec pelje voz dišečega sena proti hlevu. Pastir goni vaško čredo, vole in krave, ovce in koze. Čujo se živinski zvonci. Mogočno in oblastno stopa pastir z bičem v roki in poka ž njim,

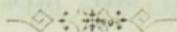
da odmeva daleč na okrog po dolini. A njegov tovariš trobi na rog. Poje še, žvižga, skriplje in ro-poče. In nad nepokojnim selom, nad ovočnim drevjem in ravnim poljem poletava lastovka, striže na vse strani in žvrgoli pod jasnim nebom. Na nebo pa priplava izza gorá na vzhodu srebrna luna. Mrak prepreza dolino in goro, zvezde se užigajo na nebeškem oboku. Iti nam je domov, čaka nas gorka večerja in mehka postelja v dišečej mrvi. Kako lep je pač dom, kako srečen je človek, da ga ima, tu živimo, tu trpimo, tu umrimo!

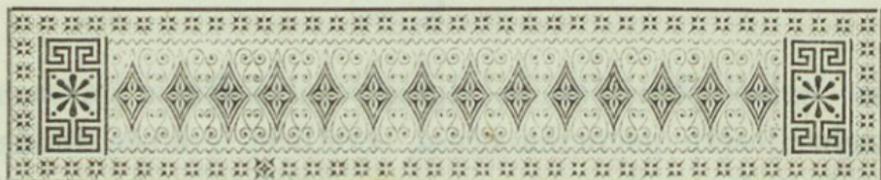
Na visocej gori smo. Jutro je. Težaven je bil pot do sem; po večkrat smo viseli poleg globocega brezdna v smrtnej nevarnosti. A to nič ne dé. Nevaren je pot do slave; nevarno je plezati na snežnike. A zdaj smo na vrhunci in se oziramo okrog. Povsod, kamor se ozreš, povsod te obdajajo snežniki; sive skale strle proti nebu in temna brezdna zevajo v nas. Vse je mrtvo, nič življenja. Le divja koza se plazi tod, po bornej travi, razstočej po skalnatih razpoklinah, pase se, in predrzni lovec s puško v roci preži nanjo skrit za pečino. In nad pečevjem pluje kraljevi orel ter pazi, kdaj se zvrne skokonoga koza ali predrzni lovec v strmi prepad. Strahovit je res pogled na okoli, groza nas sprehaja, a veličasten pri vsem tem. Snežniki, ki kipé s snegom pokritimi vrhovi k jasnemu nebu, hudourniki, ki se vale z vrhuncev gora po plazinah nizdol, vale se in prekopicavajo, dokler

ne izgino peneč se in šumeč v nenasitnem gorskem žrelu; jezera pogorska očesa, cvetlice, cvetoče in dehteče tod, vse to je krasno, vse veličastno. A v znožji vicocih gora razprostira se široka ravan, vidimo sela, vidimo mesta, temne gozde in zelene poljane. In po planjavi se vijo reke, kakor srebrne niti po pisanej tkanini ter se izlivajo v mogočno morje. In v morji blisketa solnce, blisketa v snegu okoli nas. Širen je svet, prostrana je zemlja. Gledajočim vse to, vzbujajo nam se v glavi misli, visokoleteče misli. Ves svet hočemo prebroditi, biti povsod in biti nikjer; nabirati si želimo zlata in srebra, nabirati si slave in časti. Tako mislimo ter skoraj ne opazimo oblaka, ki visi na gori ne daleč od nas; širi se, temni se. Bežimo od tod, bliskalo se bo, grmelo in treskalo. Hitimo v vas pod goro!

* * *

Mladi čitatelj! Bila sva na prijaznem holmci nad domačo vasjo, splezala sva na visoko goro. Kje ti je bolj dopalo? Gledati s hribca na poznato selo in se vračati potem k domačem ognjišču, k roditeljem, bratom in znancem, ali na visokej gori zreti na okrog, daleč po širocem svetu iskati si slave in bogastva? Kaj bolj osrečuje človeka, da živi mirno v krogu svojih domačih, srečno in zadovoljno, ali da blodi po svetu za nestanovitno peno slave in časti, s praznim srcem in nemirnim duhom?





Na senu.

dmolili ste ; pogovor o jutranjih delih in opravkih je uže obmolknil ; svetilnica slabo sveti na mizi ; vse je po hiši utihlo, nekam poskrilo se in obstalo na miru. „Idimo spat“, pravi gospodar natakivši klobuk si na glavo. „Najboljša bode ta“, pristavi hlapec ter se zaspano pretegne. Vrata vežna zaskripljo ; na pragu ste. Zunaj pleha in pluska drobán, gost dež iz mračnega čisto nizkega neba. Vmes pripihava hladna burja in stresa vam telo. V diru ste pod hlevovim navésom, v skednji, po kozlu gori in lej ! tu je senena postelj. Odgrneš razprostrto rjuho, vrahlaš in pridvigneš vzglavje ter z veselim vzdihom ležeš, bolje prhneš v shladelo ležišče. Kako se udaje in šumi pod truplom ; zavrneš se na levo stran in prekrižavši se zamžiš. Vse utiha in vspava : pastir zadnjič z nogo pošumi po suhej krmi, hlapec uže lehno posmrčava. Srce tolče v tebi, kakor da je v vzglavji pod levim ušesom. Vse obmolkne, le konj firkne v hlevu, krava udari z rogom ob jasli ali jare na mig glasno zabe-

keče, od zunaj se čuje plehanje deža in prelivanje vode po tleh, časi burja potegne in sune v leseni zaboj, a tu uprav nad glavo na slamnato streho dežkove kapljice padajo tek-tekaje, odskakavajo in drsajo nizdol... Poslušáš ta veseli, enakomerni prijetni ples in zamisliš se... Pa naglo odpreš oči in glavo pridvignivši ogledaš se: neprezorna temota, le skoz zabojeve line kakor da beli hišina stena... Skleneš zopet oči, a zaspati se ti noče. Ne jezi te to, ne draži, ne preobračaš se s strani na stran, temuč spokojno ležiš in sam se bojiš zaspati, pretrgati to ljubko poležkanje. Skrb ti ne peče srca, ne grize te vest, za teboj je malo dni, a oni so veseli, dnevi prvega detstva s svojo nepokojno radostjo in hitrim jokom; kar je pred teboj, na to ne misli, ne riši negotovih obrisov temne prihodnosti, ne zidaj va-njo svetlih gradov, ne pogleduj za pregrinjalo, saj za njim je vse pusto in puhlo in prazno! Uživaj raje skromno radost zdanjih trenutkov, naslajaj se ž njo, pozablaj sebe v njej... Toplo je v postelji; dobrodejna gorkota objema ves život in srce se sladko smeje od zadovoljnosti... Pomisliš na potnika gredočega po greznatej poti, krog njega je hlad, mrak in mokrina, poveša mu se glava in ustavlja se noga, pomisliš nanj in z nova ti srce zadrhti od radostne sreče... Nekdaj si tudi sam imel žalostno pot, vse podrobnosti stopajo pred dušo: skoz okno male sobice si v mestu * * * zrl na reko, leno se valečo in breznaménnimi razmišljanji kratkočasil se Potrka nekdo,

obrneš se, hitiš proti durim, in lej! brat stoji tu. Podaje ti roko, ti jo stiska, pogledava na te, kakor da bi hotel povedati nekaj čisto na skrivnem, da ne bi slišal drugi nego ti, dà, tudi ti ne... Skloni se k tebi in šepne v uho. Zastala ti je sapa, srce je umolklo in zabilo z redkimi, močnimi udarci... Pol ure pozneje sta uže na vozu in drdrata domov mimo lesovja in polja... Trdovratno sta molčala vso pot; ko sta dospela vrh klanca, je uže zmračilo se in kakor črn, debel prt je z nasprotnega brega temnel gozd in pod njim žuborel znani potok, češnja ob poti je tiho pošuševala, švignil je mimo kozolec, plot, pod njim ovočni vrt, skoz hišina okna je priblistel nenavadno močan svit in razsipal se v toplo noč... Srce se krči, voz obstane, za vežnim pragom srečaš razplakani obraz matere, molče jej podaš roko, dvoje ali troje nemih pogledov iz-za mize v kotu obvisi na tebi, tja k odru stopiš, na katerim leži tvoja babica s pobledevšim licem, z nespremenim nasmeškom krog posinelih ustnic, z razpelom v sklenenih rokak... Približiš se, zreš na te pokojne, dobrohotne črte; gledaš... in zdi se ti, da so resnice lehno zganile se, pridvigajo se vêka* in izpod njih se počasno obrača vá-te ljubeznjiv pogled. Hkrati, kakor da bi zamigale ustnice in tiho zašeptale: si prišel slednjič, težko sem te čakala, sedi, saj si truden... Gorka žalost nagrne na te, predrobno je za

* vêko — trepavnica.

njo srce, preozka ta hiša, hiti ven v noč. Vspomladnji večer na okrog, topál, blagovonjajoč, skoro brezglasen, mesec, kakor da pomžikava iz-za natrganega oblaka, zaduva veter, pošume veje, ospo cvetje... Žalost ti tesni prsi, slednjič zaplačeš in gorke solze kapljo na rosno zemljo, a v tebi se odpre, zvedri se, zlehni... Pri tacih podobah se srce razneži, omehča in utopi se v žalo radost. Tu treskne skednjeva stena, glas, s katerim navadno razsušen les pokne v gluho noč... Vzdramiš se; a kaj je to, kar toplo polzi po licu? Otreš solzo trpkega spomina. Zavest krepkega zdravja, radost do življenja povrne se na mesto radostno-žalkih vspominanj. Kaj počnem jutri, prašaš se? Deževalo bode prej ko ne, pa to me motilo ne bode. Po zajtrku pojdem pogledat na ispo, kje nese kura grahorka, postavim cvetice na dež, knjigo vzamem v roke, malo podirjam iz hiše na hlev, podražim malo hlapca, pride kosilo (misli se jamo razgubljati in umirati) potem... no... Zapuščajo te čuti, jedva slišno prihaja še do ušes neprenehljivo tek-tekanje po strehi, skoro neslišno, — tek — tek-tek — tek —

Le spavaj, golobček moj in veselo snivaj. V tebi je mir in toplina, sreča in svit, zunaj pa vlada tema, mraz in vihar...





Pod smreko.

anagloma je mračna senca legla na okolico in jesen na robu pod požeto njivo je nakrat zatrepetal, zašumel, posivel. Dvigneš se in ogledaš: gora do gore, mala dlan nébesa nad teboj. Solnca ni; proti zahodu je nebo jasno in višnjevo, od vzhoda se iz-za gore pomaljša črn, debel oblak. V trenutku dospenevihta, oko ti išče vedrila. Na pašnici stoji posamična smreka; med tem ko bežiš pod njeno streho, uže cepne kaplja na sivi kamen, prsne in razcedi se, druga prileti na roko, težka in mrzla kakor led. Sedeš pod šator smrekovih vejic mneč: le udari, pripravljen sem. Jata senic se plašno nese v bližnji gozdič, vse živo pobegne in se skrije. Prah se ne suče v kolobarjih, drevje se ne vije, ne šumi, nekako k tlom se pritiska, sključeno mirno čaka udarca. Huda ura namerava naskočiti nepričakovano, nakrat izsuti svojo jezo, svojo grozo. Čop brez stoji tu kakor čreda ovac, kadar zatuli volk. Tema in strašan mir naokrog, tiha groza

ti v duši. Uže kapljo kaplje v prah, v reko krožeč površino. Pred teboj je na gozd gosta deževa mreža z višine spustila se, vse bliža se, ognjeni blisk preseka oblak, zagrmi, kakor da razmika gore, zaječi grom po ozkem kotlu, usuje se debel, težak dež. Goveda na paši zmirom stoje z naklonjenim vratom, oblita od plohe. Bližnja breza uže uliva curke po belem lubji, edino smrekova krošnja ne pušča vode, pod njo je suho, le s kraja vej lete kaplje... Dež se zredči, presveti se, prigrmeva uže iz-za gora na zapadu, nebes se na vzhodu uže jasni, sini, bleskne solnce, jarko posije in vse naokrog zablesti, zatrepeče v mavričnih bojah. Senice na smreki zopet zagomze, v gozdiči se zadere šoja, drevesa se otresajo, osipljo s sebe mokrino. Stopiš izpod smrekove strehe, vržeš pogled na zahod: nevihta vleče sivi rep za goro in vstric mrklih skal se v jasnej višini vije orel pazeč na plen. Nad reko vzdiguje se par...





Ulnik.

 j hiša domača, beli zidovi, nizka okenca, slamni krov in za teboj leseni, skromni ulnik! Kaka radost, tihota in razkoš vlada krog tebe . . . V prvi vspomladi, ko ob žuborečem potoku razcvita se vrbov cvet v sivih kožuških, ko po zelenečih brdih trobe trobentice in nad poljem vesí zgovorni skorjanec. Prijetno se sedi tedaj na klopici pred ulnikom: oživelu žužanje bučel bije na uho in ondi na jablanovej veji z repkom cinca ptiček v kljunu držeč osuhlo bilko, potresa z glavico in z rujavimi očkami zroč na te nestrpljivo čaka, kdaj naj prhne tjà na tramiček, kjer vije gnezdice . . . Ali po leti v nedeljsko jutro, ko na okrog zbira se družba ljudi: ta zleknivši se v gosto, temnozeleno moravo, oni oprt ob plot, trije na klopici, mlado in staro, možko in žensko in plete se govor o žitu na polji, o travi na senožeti, o čedi na paši, krog vas je senca in solnce, cvetje in petje in po tem čistem vzduhu zveni domačega zvonú vabljivi glas . . .

Ali v delavnika popoldan, ko na jelovej klopici pred ulnikom čumi sivoglavi ded s pipico v suhih čeljustih, z nogo preko noge; ko je pod žgočim solncem stihlo vse po vasi, skrilo se in zamrlo; le kurice ogrebajo se pod orehovo senco v prhkej prsti, maček podremava v pristrešnem žlebu in golob tiho gruli na hlevovem zaboji . . . Ali krsníka meseca, ko po južini, ob najhujšem žaru roje bučele, nalik črne meglice vznášajoč se, ko babica skledo blagoslovljene vode v jednej, orehovo mladiko v drugej roci hiti kropit nemirni roj, dokler se ne ovije krog mladike na sosedovej jablani . . . Ali v toplo jesensko noč: drevesa nerazločno temne in tiho pošumevajo, nočna ptica prhuta ob strešnih slemenih, čvrček v rosnej travi tenko cvrči, bučele uhod si stražeč glasno šume, krog tebe je svežest in toplost in mir, nad teboj na sinjem obloci trepeče zlatnina zvezd, v srci raja se sladka misel in na oči ti lega lahka dremota . . .

Bela hiša sredi zelenih dreves in za teboj mali ulnik, pred njim oglašena klopica in na klopici sivi starček s pipico v ustih, z nogo preko noge, moja babica z orehovo vejico v roci, nad njo šumeči roj, krog njega vesela zelen, nad njo sinjina neba, naokrog solnce in blesk . . .

Srce, kaj koprniš . . .





D o m a.



ečer, mrak, tihota . . . Voz pridrdra na dvorišče, skočiš ž njega, pohitiš v hišo, poljubiš se z materjo, podaš otcu roko, razganeš svedočbo, otec jo pogleda, resni obraz mu se zadovoljno usmehne, pokaže jo sosedu, on te hvaleč potapka po ramenih, ti povešaš oči, rudi ti od sramú lice. Večerja, molitev, sladak pokoj . . . Jutro svitlo, krasno, rosno: hajdi na vrt, — vsi stari, dobri znanci, drevo do drevesa; pozdravljaš jih, ogledavaš jih, kako se letos obnašajo. Na jablani je plod še drobcken in zelen, na onih vejah, izmež katerih veselo ščinkovec pripeva, uže rumene hruške v solnčnih žarkih; ono duplasto, kriventasto jablanče je pognalo samo listje, tik njega krepko raste letos cepljeni mladič. Stopaš po mehkejši stezi in naokrog se razgrina visoka trava pretkana s pisanimi cveti. Pot se obviše ob njivo dozrevajoče rži, ozri se na potok, na temno lesovje, v jasni vzduh, napojen od zlate luči, v daljavo na sineče pogorje . . . Popoldan da ideva v zelnik, kjer babica zeli nabira: za

hrbtom jej stojiš in kličeš jo, ona se vsklanja, senči si z roko oči, pogledava od tebe v stran, tja na obronek njive, nekaj jej zveni v oglušelih ušesih, ali odkod ta klic, to uganiti je pretežko. Slednjič te spazi, nasmehne se, iz šale te pokara, poprašaš jo o maku, konoplji, utrgaš šopek majarona ter njuhaš ta močni vonj. Delo je dovršeno: z nabrano zelenjavo pod pazduho ideta domov, sedeta v hlad na vežni prag, kramljata o dedu, kák je bil in kako je živel. Tik vaji na kladi zmršena čepi kokoš mžikaje od solnca, maček je preletel s trsak izpred zidu v drvarnico pod hosto, prve muhe krog brusilnika vzletavajo, a babici nekaj sine v očesu, mehka solza zdrsne po nabranem lici . . . Pride večer, ležete spat, poprej pricipaš še k postelji svojega bratca, prikloniš se mu na uho, šepneš: „Jutri pojdeva v gozd po jagode, kaj ne?“ Bratec molče prikima. „In psička vzameva seboj?“ „In psička.“ „Lehko spavaj.“ „Srečno sanjaj!“ . . . Vidva na potu v les, a psiček tekca pred vama, za vama, streplje ob vama. Poganja se za vzletevšim tičem, hrostu ne da miru, v grm gobec moli. Čakaj, žaba; ponagajajva mu! Skrijeta se v leščevje in od ondod izmej listja po psetu gledata: prileti, njuha po tleh, navzgor, navzdol, milo cvili, z repkom miga, zdaj se vama bliža, zdaj udalja, no vse cvili, takó obupno. Naokrog pa somrak in solnčni trakovi obvijajo se ob jelova debela, zavozljavajo na tleh, zibajo na zelenih vejah. Lej, zasledil je vaji, gromko zalaje, odskoči,

vspenja se po vama, dobrika se, z domu se začuje hripavo petje petelinovo, zablevska sosedov pes . . . Pod noč zajašeš konja pa dirjaš k koritu, pripogibaš se vejam molečim na pot, prezdravljaš z mimogredočimi, prižvižgaš pod hlev nazaj . . . Ali sedeš na leseni stolec pod oreh nad hišo, zreš okolino in prislušavaš. Po nebu razgarja se zarja, nad glavo ti zgibajo se veje, dim se nad streho zvrča malo na stran, po poti pripoka bič, priskripljo vozovi, delavci prigovore s polja, zvon zazvoni k molitvi, vse utiha, zatočno nebo beli, sivi, sini, zatrepta zvezda, izgine, zablesti druga — tretja, veter lahno piše; okolica se grne v mrak, po kateri vesel smeh se še pritrese po vzduhu, po kak klic, vse mine — zovo te k večerji . . . V žgoči popoldan se s počasnimi koraci ubiraš do reke, zlekneš se v senco vrbovo, zadremlješ. — Nekdo ti je roko pritisnil na oči, dvigneš se, prijatelj te vabi, da se ideta kopat. Razpraviš se, strbonkneš v vodo, čvrsto zaplavaš na stran pod olševje, ziblješ se na vodi, miruješ na hrbtu ležeč in ti blagodejni, vlažni valčki te božajo, igrajo se s tvojimi lasmi, pluskajo krog vratú, ribice vsplavajo pa bele polti se dotikajo. Na dnu struge kamenje migla, čisto površje se kroži in po teh neprenehljivih krozih zlata solnčeva luč nemirno trepeče. A v obližji mirno vse, grm in tica in čloyek . . . Nato se obleci, da obiščeva pastirja. Višnjevi dim zapletajoč se v jelove vršiče, zdaj gosteč, zdaj redčeč se, ga izdaje, na kraji gozda kuri in korun

peče. Prisedeš na mah, pripoveduje ti o tičih, na koliko gnezd je vspomladi naletel, kakšni ljubeznjivi so bili mladi koski, kako sta jih stara izpeljevala, on pozna vsako tico po prji, po letu, po glasu. Gledaš ga in ne naslušaš se ga — vmes pa izpod pepeleče žerjavice pridišava prijetni duh pečenega koruna. Solnce za goro seda, iz lesa hlad veje, svežest prinaša in duh po glivah in trhlu. Domov se vračajo tice: dva goloba se z nasprotnega griča neseta proti gozdu visoko v vzduhu, hkrati zamahavaje s kriloma, zarežeta jo v stran, spustita se na vrh jelke, ki ga zlati poprečna luč solnčna. Žolna hiti kljuvati po hrastu ondi na razpotji, preseli se in nizko ob tleh frčeč glasno kliče. Šoje se pritihotaplajo v goščo, zadirajo se in utihajo. Na smreki nad vama se še vrtili kraljiček krog mladik in tihi srebrni glasek mu ne prestane. V seči krepko pesem razsiplje orešček, prebegne v les, iz vse večje dalje prihajajo njegovi zvoki. Tudi njih nestane . . .

Kaka razkoš je po kosilu zariti se v ulnik na sivo-zeleno mrvo, na pol mžati, na pol takisto izpod vek pogledavati skoz priprta vratca na razgreto, iz preperelih jelovih desk zbito streho nad kladezom, na solnčno nitko pretaknivšo se skoz razpoko v steni in v mraku plašljivo sem ter tja begajočo, poslušati nekončno šumenje bučel, ali kapljo, ki z vedra na lanec*

* lanec = ketna, veriga.

pripetega kane in zazveni v globini, vonjati duh mrve, duh medú . . . Kaka groza vlada v človeku, kedar se huda ura napravlja! V daljavi tam se vklanja gozd in šumi, na ovočnem vrtu se vije drevje, po potih vrtinči se prah, veter zbiva z okni, fofota s perilom sušečim se na hodniku; burja nizko pod nebom podi sive oblake, na zapadu še solnce sveti in vedra lazur sini. Omaje se zvon in mati na pragu roki sklepa, njen pogled s strahom bega po polji, po katerem se dozorelo žito giblje v silno urnih valovih, kvišku ji dviga, in šobi šepečeta molitev. Golob je priflofotal v golobnjak, lastavice so zastrigle nad vrtom, bučelo, vračajočo se v panj, je vrglo pred te na tla, kure s travnika hite pod drvarnično streho naglo prestavlja je noge in potegnivši vrat, z naklonjeno glavo je od nekod pribežal pes in plaho sedel čisto blizo k tebi. Zasveti se blisk, s tako brzino, s tako oči slepečo lučjo, zatrese se grom, zabobni naprej, poječi od zadi, zabrenketajo kose viseče pred kletjo. Ne preneha bežanje in trganje meglá, previjanje in šumenje drevja, zvonjenje pozamira v viharji; skoz okna se iz kuhinje vije prijetno dišeči dim oljkov in vrbov. Kane po katera deževa kaplja v prah na deskov krov drvarnice, razprši se. Pogledaš proti zapadu: za gričem blesti uže nebo in nekako blaženo usmevajoče se zre za nevihto s treskom in šumom hitečo naprej, naprej . . .

Ste uže kdaj z otcem vozili se na božjo pot? Mati na vozu zadaj sedi na zelenem kocu zamišljena,

češ, bode li vse v redu doma brez mene; do nje sestra z ruto zavezano pod vratom, takisto skromno in ponižno, kakor lepo pristoji dekletu; vidva z očcem pa spredaj na vreči, nabasanej s krmo. In če menjata za sedež in ti v roke dobiš vajeti in bičevnik, juhé, kaka radost je to, kako konjič tedaj čilo teka in kolesa drdrajo! Časi se malo nazaj ozre, kako se prah suka po cesti, popraša se takisto po voznikovo, če se ni „udrlo“ in bič se ponosno pridvigne . . .

Konec avgusta se utegne splezati na drevo, priložno pričiniti v trobje, posezati mej listjem po rumenih plodovih in srkati ta sladki sok

Toda kaj je to? Na dvorišči je uprežen v voz konj, hrže, bije s kopitom ob tla, vzmahava z glavo, potresa z grivo, hlapec ga z žuljavo roko trepa po svitlih plečih, pes na prednji nogi uprt čaka, kdaj se kolo premakne, da steče za njim, vrabci s kednjevih lin po strani pogledujejo na ta prizor ter si prečivkavajo. Čaka se nekoga; koga? Ne skrivaj, ne umikaj se ne sramuj se solza, — srce ve, zakaj se joče . . .





Na potu.

 potno torbo preko rame podaješ materi roko v slovo. Ostani, ne odhajaj, vabi te ona. „Ne morem; moram, mati, da se malo posprehodim, v v meni je vse zaspalo, treba je, da se ogibljem, da oživim“. „Ako te ne udřim, tò hodi srečen in tete nikar ne pozabi obiskati.“ Z Bogom, mati! Srečno potuj, pa kmalu se vrni!... Pes jo za teboj cedi rep veselo vzvivši, češ, zdaj gremo na pot. Zasukneš se, odpodiš ga, on se preplaši, stisne rep mej noge, ves se skrivi, glavo ponizi in žalosten sede k plotu in zre za teboj. Oj, da mu le požvižgaš, le s prstom mu namigneš, kako radostno bi zopet vzvihal rep in udrl jo tebi v sled... Tu na travnici sosed seno obrača. „No sosed, ali se dobro suši?“ Obrne se in opre na grablje. „Kam pa ti?“ „Malo po svetu, da obiščem tetko, da vidim kaj“. „Hm, srečna ti pot“. „In vi sosed, dobro sušite!“... Nov svet se ti odpira, pestra dolina, nalik jezera med gorami. Hiše so kakor beli labudovi, krog njih zelení drevje, krog drevja ziblje se rumeno žito, krog žita vijo se travnici, naokrog se niza brdo na brdo opasano z gozdom, na brdih belé se cerkve, zvoniki pnó se kvišku, prezdrav-

Ijajo se, na zvonilih rudé strehe, zlati petelini blesté, krog njih migajo črne pike, nad nemirnimi lastavicami vedra sinjina visoka, široka, za goro seda solnce, žarno leskeče se skoz jelove veje . . . Na razpotji si. Cesta vodi ob potoku, kolovoz skoz les. Z njive zveni srp. Kod naj jo uberem, da dospem v Rodine¹, vikneš. Žnjica se vskloni, ogleda se, izza strni nasmeje se zagorelo lice. Ka-aj? „Katera pot drži v Rodine?“ Srp drži nad glavo in z roko si senči obraz. „Obe, po kolovozu je bližnjica. Prideš onstran lesa do pila,* blizu pila je brv čez potok, pa ga prejdi, potle ugledaš hišo, tam se pot razcepi na troje, ena vede ob travnik, druga preko polja, tretja se obvija za griček. Zadnje se lasti“. Zopet zamahne srp. Postojiš, pomisliš, pogledaš na cesto, trdo, peščeno, od solnca razpaljeno, gozd laskavo nasproti duhti s hladom in s senco. Pa če zaideš? Aj, ptica pod nebom leti, pa ne izgubi se, tudi ti zemlje ne zgrešiš . . . Izmej jablanovih vrhov je nekaj zamigalo. Ali poznaš to slamnato streho, ta počrneli zaboji, po katerem klinček rudeče cvetove obeša, ta zamrežena okenca? Obideš hišo, od prizidka preplašeno, naprej nagnivši se v širokih korakih pišče beži preko dvorišča, v hlevu firkne konj, v vrtu se na vrvici perilo suši, proti njivam korak ubereš, iz prosa vzfrči jata vrabcev, v senci visoke turšice neviden zakokoče petelin, ondi v razoru leži povesen jerbas, tik njega svitek in tam sredi zelnika . . . Tetka!

* pil = znamenje, kapela.“

Ona se dvigne, v mer proti tebi pogleda, iznenadjena malo usta odpre, oči razširi. Ti se jej bližaš, uže podaješ roko. Me ne poznate več? Si ti? Osmeje se prijazno pa stisneta si roki. In potle gresta k hiši nazaj in vmes tisto poprašavanje, če so mati zdravi, kaj delajo doma, kako se tisti pujsek redi, ki ga je ona materi ob godu poslala, kaj oče začno, kdaj si odpotil se z domu Posadi te za mizo, hiti v shrambo po hleb belega kruha, v klet po vina. Ona koracá po hiši, njeno zalito truplo pregiblje se s strani na stran, ona vaša raca ti pride na misel. Prejde večer, prejde noč, zazori zora. Z „Bogom tetka, da ste mi zdravi!“ „Ne hodi, pri nas pobodi nekaj dni!“ „Moram iti, doma uže skrbe o meni mati.“ „Pošljem jim poročit, da si pri meni, zdrav in vesel“. „Ne, tetka, meni ne dá miru, moram naprej“. Spremi te, razkaže ti svojega imenja meje, podasta si roko, nekaj okroglega je zdrsnilo v tvojo, teta nazaj, a ti naprej, urno, veselo . . . Vročina pripeka, noga se opleta, grlo suši, oh tu je gozdič, zlekneš se po mahu nastlanem z osuhlými iglami, vse krog tebe počiva, še muhe so nekje podremale, odpneš srajco in blagodejna svežest oblije potna nedra. Rahlo zaspiš. — Nekaj te je vzbudilo, pogledaš, težko obloženi voz počasi skriplje po cesti. Zrak se hladi, trava rosí, ajte, prižvižgaj, pripoj si, saj tudi pastirček gori na reberji nikoli ne umolkne . . . Solnce je sedlo, a poti ni vzelo seboj; temna nočca krog nje prhuta, žubori, šumi,

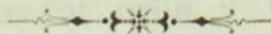
cvrči. Daleč tam na jugu izza gričev blisk prisvita, na nebesu zvezde trepečo, na srce nalega nerazjašnena žalost, stiska ga nedobra slutnja. Ubiraj pot, ubiraj! Tam spredaj iz teme luč sine, ugasne, prešel si drevo rastoče ob potu, zopet se posveti, ne izgine več, vedno jarče blešči, psi zalajajo, hiše se ob cesti zvrste, od ondod izpod lipe se pesem razlega. Stopiš v krčmo, svetilnica ti oči oblešči, neprijazne poglede srečaš, gospodar te resno pomeri od nog do glave. „Kaj bi rad?“ „Malo večerje pa postelj.“ Obrne se, z gospodinjo nekaj pošepeta. „Kdo si?“ „Dijak sem pa potujem.“ Glas se ti uže malo potresa, krčmarju se ublaži. „Postelje ti nemam dati, a lahko ideš spat na senó“. Odvečerjaš, platiš; hlapec ti posveti na mrvo. Izzuješ črevlje, slečeš sukunjico, zviješ jo za vzglavje ter z žalostnim vzdihom ležeš káko na šumeče seno. Grom, ki v temi bobni, blisk, ki časi skoz line zasije v naglici vso okolino oblivši z zelenkasto lučjo, težka slutnja, ki ti prsa tlači, ne dado ti zaspati. Neprijetne misli ti rajajo se v glavi, duša sluti bolezen tvoje matere, tvojega bratca, nesreča domačih roji neprestano krog srca, budi se kes, da si na pot se podal ostavivši dom, solza oskropi lice in misli in želje skoz mrak in vihar hite domov...

Osveča se jutro, vetrič ljubko popihava, solnce vzhaja, blesti rosa. Nogica, le podvizaj se, pot krajšaj se, gora odmakni se, da mi oko prej zagleda drago domače gnezdo, le v njem je gorkota, sladkost in

ljubezen. To so uže znana brda, te obraze si morda uže videl o sejmu pri župnej cerkvi, tu se beseda za-
teguje uže po domače. Da tebe ni, griček porasten z
gozdom zelenim, uže bi prikazal se znani zvonik, okoli
tebe naše hiše, kakor piščeta zbrana krog matere
koklje. Dospeš holmcu na vrh, spustiš se v ravan.
Vaše korito ostaje na levej, polni kozolec na desnej.
Kaj je to, kar je na robu njive začrnelo v detelji?
dviga se, zalaje. Pesce, me ne poznaš več? On tebi
naproti previja truplo, maha z repom, pleše hrog tebe,
po nogah se vspenja. Solnce se nagiba za goro, žari
hiše beli zid, nad streho vije se dim. Pred hišnimi
durmi sestraica stoji, s prstkom v ustih. V kuhinjo
zleti pa ondi kliče: „Bratec gre domov.“ Na prag
prismeje se vesel obraz, tik matere sestraica stoji pa
z rokico na te kaže; sam se osmehneš, urno korakneš,
sedeš na klop. „Si bil pri tetki?“ „Bil sem.“ „Je zdrava?“
„Zdrava.“ „Kaj je delala?“ „Zelje je nabirala.“
„Mati, ali čem prnesti Mihcu hrušek? Mihec, bodeš
jedel hruške?“ „Minica, le hiti pa prinesi“.

Ni se še popolnem stemnilo, po poti še drdrajo
kola, pastir je uprav iz hleva prižvižgal priklenivši
živino, ti uže prhneš pod belo rjuho, prekrižaš se, sklopiš
oči, odpreš jih, urno pogledaš na podobo ob steni,
zamžiš, še čuješ, kako nekdo na dvorišči glasno go-
vori, svit za te temni, glasov nestane...

Pod domačo streho se krasno, brezskrbno spi.





Vrh hruškovega drevesa.



I li jesen prijetna? Jesen s kozolci polnimi zlate pšenice, in srebrne rži, bagrene ajde in dišeče detelje? Jesen s požetimi njivami, kjer plahi zajec bega po rosnem plevelu ob jutranjej zori? Jesen s svojimi gozdi, ki se v njih mračno jelčevje loči od rumeneče bukve in breze? Jesen na sadnem vrtu, kjer plod pri plodu zori, rumeni, rdi, liči se in loči od listja rumeno nadahnenega od diha jeseni? Da, sadni vrt, koliko srečnih dni smo preživeli pod tvojo blagodejno senco! In koliko let, v katerih duša-golobica ni znala za žal niti bol! Ali dnevi jasne sreče so prešli, in ostane spomin, lep spomin na one prijazne dneve!

Pravo življenje na sadnem vrtu se je pričelo nam otrokom še le tedaj, ko je kosčeva neusmiljena kosa nežno otavo položila v redovke in ko so grablje vele brke pobrisale gladkim dolinam raz lice. Zdaj

smo se spravili otroci in z vrtov više ležečih valili na tla poletela jabolka in hruške po bregu v dolino, kjer smo jih potem skladali v kupce, nadevali v škundre in nosili domov. Ali preobilo dela je čakalo šibkih rok, kadar so hlapci na ramah prenašali lestev od drevesa do drevesa, vspenjali se v vrh in od tam sipali pisanih plodov težak roj. Uže samosrajčnika me je gnalo plaziti se na drevo in samozadovoljno sem čepel na veji, kadar mi je posrečilo splaziti se tako visoko, kamor lahko doseže pes postavivši se na zadnji nogi. No, ko smo dobili hlače in mogli plezati po golem deblu do prvih vej in od ondot po vejah okolo debla v vis, tedaj je veselje vskipelo. In v resnici preprijetno je čepeti vrhu visocega drevesa!

Vedi, ti si mlad, živ, okreten, vesel življenja in sam sebe vesel. Sediš vrhu drevesa, gologlav, saj se je klobuk zapel ob vejico, zletel malo na stran in potem se vrtil zaletujoč se ob veje proti tlom. Veter popihne, poigra se s tvojimi lasmi laskavo in ljubko, zlije se skoz odpeto srajco (odpela se ti je samolastno, ko si plezal gori) po znojnem truplu in te prijetno boža. Ti sediš in gledaš. S teboj jednake visokosti je crkveni zvonik videti, smijoč se in kimajoč pozdravljaš srboritega petelina, zavrtivšega se proti tebi. Krog zvonika se razprostira pokopališče, zablesti ti nasproti križ, ki pod njim spava tvoj otec, tvoj sladki bratec, predobra tvoja sestra. Prijazni obrazi ti leté mimo duha in solza ti sili v oko. Obrni ga proč: poglej

tam nad grapo domači temni gozd, glej, kragulj se vrti tam nad pašnikom, vozi se, vozi veličastno, spušča se v niz, a potlej zopet kvišku ter vozi se, vozi po vzduhu . . . Za gozdom vstajajo griči, malo sineč a zadaj za njimi se pomaljšajo gore odete z višnjevkastosivo tančičo. Veselo ti je v vrhu. Ponosno ti tolče srce v prsih, ko z visočine zreš na kmetiča gomazečega z vozom po poti globoko pod teboj.

Radostno vpiraš oko na belo domačo hišo, ki po njej žarko solnce razobeša svitlejše in temnejše preproge. Po strehi pohajkuje tropa golobov; obstajajo, malo pogolče in — sfrče. Glej, svisnili so mimo tebe. Za perot bi lahko jednega zgrabil. A to žvrgoljenje okolo tebe: zdaj spredaj, zdaj zadaj, zdaj uprav nad glavo? Ne vidiš li, kako pluje še više od od tebe, ravno kar je prestrigla ta tropa kolobar modrega dima, nabirajočega se nad rodno ti hišo, glej, švignila je nizko ob polji in zopet vznesla se . . . Oj neumorne, prijazne lastavice! Ne ostavljajte nas, slamnatih naših krovov, našega uboštva in radosti naše!

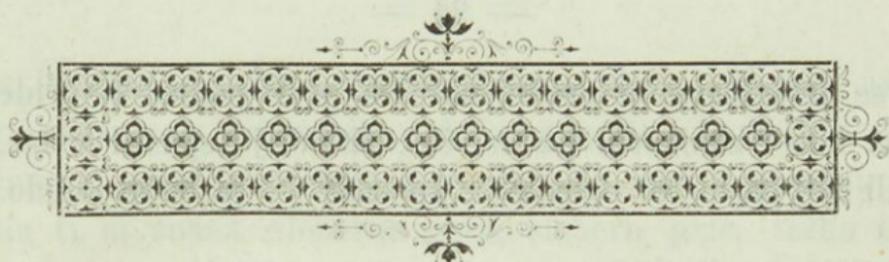
Aj, ljubko, prijetno in veličastno ti je vrhu drevesa! Pod teboj se razprostira douača zemlja, po njej hode znanci in če hote pogledati, kdo tiči ondu gori visoko, stave roko na čelo in dolgo zro na tebe, a ti se jim lahkoživo, prijazno nasmehivaš. Ondu le je tvoj mladi prijatelj, čegar srce je prirastlo k tvojemu, za plotom čumi, ne upa si na ptuj vrt, utrgaj hruško pa mu jo vrzi . . . Leti na pošev, pade

mu oj! na roko, lahko vsklikne, pobira jo tvoj prijatelj... Ljubo ti je v visočini: poljublja te solnce, veterc se igra s teboj in vse na okolo je globoko, globoko pod teboj. Vedno bi sedel tu in zrl. Kak pogled po vrtu! Na desnici se ti smežka rujno lice jabolkovo, od levece ti ponuja hruška — soseda vejo pisanega sadja. In povsod na okrog po širocem vrtu bleste plodovi obsevani od zlatih solnčnih žarkov in senca in luč plešeta po gladkih pokošenih tleh. Ljubko je, ljubko vrhu visocega drevesa!

Čuj, kaj je zahruščalo v tvojem obližji? Porecelj, ki si nanj opiral desno nogo, odlomil se je in z hruščem leti na tla. Lehak mraz ti zagomazi po hrbtu in sapa poneha za trenotek. Spomniš se, da nisi v visočini doma, ko svobodna tica, spomniš se posla svojega. Posadiš nogi na zanesljivo vejo, krepko se oprimeš vršiča, zbereš moči, potreseš, postojiš — kako šumi po listji, kako bobni po tleh, globoko doli po tleh.

Zlezel si z drevesa, vsa tla rumené in rudé, ni prostora, kamor bi stopil. Spustiš se v kraji na voljna tla, odbereš si mehko počivališče, polno hruško, in počasi srkaš njen sladki sok. Pod hruškovim drevesom pa mrgoli pobiračev, a ti oddihaš, oddihaš! —





Kako se jazbecu kuri.

Mladi bralec! stopiva v hribovske kraje, kjer ob robu jelovega gozda pod kolovozno potjo zori sivo zrnje rudečkaste ajde. Najin šum prepodi tropo divjih golobov, ki vzflofotajo ter se posedo po šibkih vrbovih bližnjega gozda. Če se poženeva čez leseno ograjo, stojiva kraj potoka ki žubori po strugi, obloženej s kamenjem ilovičaste boje, in melini visoki rob gorenjega laza. Na črešpi samevajočej pod sivimi, z grmičjem porastenimi skalinami se dere šoja, kakor nejevoljna, da jo sva prepodila iz dozrevajoče turšice. Zlekniva se v orehovo senco. Nad glavo smuka oprezno veverica okolo belkastega debela, pod nama šumi in se rahlo giblje koruzno listje. Če z očmi greš od storža do storža, vidiš, kako so nekateri napeti in polni, nekateri uže slečeni in prazni, a tam v senci onih dveh jesenov, kjer prje ni še jelo izgubljeni svoje zelenine, najdeš stebela polomljena, storže oglodane,

vse pregaženo in prehojeno. Na prvi pogled ti pride na misel zanikerni pastir, češ, živino je spustil v laz, ali bolj pazno se ogledavši, spoznaš — jazbečevo delo.

* * *

Ptiči so legli počivat. Še čuješ flofot perotnic z veje na vejo, kak cik in vik prileti iz skrivnostne temote mračnega gozda. Vodica v jarku erlá boječe in tiho, padaje na skalico daje tenke prelivčate glasove. Največji šum delaš sam, kadar lomiš osuhle smrekove vejice, in kadar preperelo bukovo dračje sestavljaš v kopo. Močno se ti užgana žveplenka posveti v obraz, nežne vejice zafrlé in ognjeni jeziček oblizne nanošeni les. Tvoje delo je storjeno: jazbecu je napravljeno strašilo. Ali preprijetno je čepeti nad kurjavo, prevabljivo zlekniti se po pokošenej grivi. Pod tabo plapola in prasketa ogenj, osevaje in zlaté rudečkasto-zeleno koruzno prje. Lahen vetrič dune: pošumi listje po grmovji, zaziblje se vršič jesenov v plotu, pošeptajo peresa po koruzi. A vse to šumenje, ves ta šopot je pohleven, nekako otožno zaspan, uprav večeren. In zopet obmolkne vse! Dim se zdaj vije po tleh, zdaj se kadi naravnost k višku, to ni oni neprijetni dim, ki sili v oči in vzbuja solze; na léhko se pomešava v kolobarjih z ambrožično vonjavo sosedne jelkove gošče in ta vzduh je, kakor da bi pil nebeško pijačo. Popolna tišina okolo tebe. Nebo je plavetno, posuto z nebrojnimi zvezdicami, katerih blesk je jedva viden

v sivkastej modrini nepremičnega obloka. Meseca ni; to dela noč prijetnejšo, skrivnostnejšo. Iz daljine se temne gore, porastene z gozdi. Da nisi v domovini, da ti ni znana sleherna gora, slehern grič, težko bi v tmuni razločil podobo njegovo. Jasneji so bližnji holmci: izmej ovočnega drevja ti nasproti blede bele se zidovi hiš in hlevov. Čuti so razni glasovi od sosednih bivališč: kak zategnjeni „ê, hej!“ veseli, „juhe!“ prileti v gozd, odmevne jedenkrat, dvakrat, razleti se in poizgubi. Oglasi se čuk raz drobnico na pašniku. Vedno slabeje in slabeje prihajajo razni glasovi do tebe, zdi se ti, da sanjaš Kar te iz lahnega dremeža predrami šum po koruzi. Strah in mraz te spreletita: sedeš, napneš ušesa, pridržavaš sapo, oči se ti razšire, izstope, ali vender zaman gledaš, kdaj se prikaže valjasto truplo na kratkih nogah. Bil je le veter, ki je z nova zapihal in kradel se mej koruznimi stebli. Ogenj je pogorel, žerjavica se žari in pepeli, le ogorki tle okolo palese. Naglo pomečeš neizgorelo dračje na tleči pepel, prostreš po vrhu kožuhovino, ki si jo prinesel z doma, napraviš križec iz dveh leskov poleg kurišča in — urno jo pobrišeš proti domu. Če vrhu klanca dospevši, postojiš, ne vidiš več ognja, ali ako imaš oster nos in veter nasproti piha, prismrdi ti tleča kožuhovina, ki bo gotovo, vsaj za nočojšno noč ostronosnega jazbeca odvrnila od okusnega, sočnega zrnja. Ko tiho stopaš po trati, zaprhuta ti okolo glave podhujka, frče zdaj na levo in desno,

zdaj sedaje na tla. Vedno si bliže doma, a vender ni slišati človeškega glasú, najbrž večerjajo domači. Hitro korakaš; ali glej, tam je nekaj črnega, videti je ropar, čakajoč ob cesti. Ni sile; le deblo one tepke je, ki jej je strela vrh odbila. Na robu pod njivo se nekaj belega giblje: tiho bi rad prišel mimo ali kamen, na katerega si stopil, sprožil se je z ropotom in ti si malo da ne padel. Ona bela reč se spusti v tek. Potolaži se, ne boj se! Domači maček belin je, ki tod poljske miši lovi. Crkveni zvonik se ti beli nasproti; le pogumno stopaj! Res te pot vodi mimo pokopališča, ali umršega otca prikazni ne bodeš videl. Oddehni se, še par korakov, pa sva pod hlevom; hišne duri zaskripljo, naglo jih zapreš za seboj, češ, da se ne zmuznejo s teboj vred strahovi pod domačo streho. Luč nad mizo, okolo katere večerja družina, ti s prva blišči v oči. Nisi jim še dobro voščil dobrega večera, uže se pred teboj v skledici kadi mlečna kaša, zabeljena, da bi lahko žabice plavale vrhu nje. Kako sladka je, kako rada se zmuza po grlu doli. Želim ti lahko noč in sladko spanje!





Kako je človeku pri srci, kedar prvič dihurja sreča.

 edemletni Jožek je vzel po kosilu cajnico in napravil se nabirat malin. In bral jih je, to se pravi, dokler je solnce peklo, ležal je v lesu pod jelkami na mahovitih tleh, podremaval, prislušaval neprestanemu šumenju gozdnih mušic, laskal se s senco in počasi srkal va-se sveži vzduh. Toda, ko so proti večeru sence potegnile se in je drevje tiho jelo pošep-tavati, spustil se je v breg nad strugo, odpogibal tam grmovje, priklanjal hrbet in hitel trgati sočne jagode. Solnce je uže prevalilo se za goro, ko je vračal se domov. Večernji par je dvigal se nad potok in po visocih bilkah ob potu je zbirala se rosa in skropila Jožkove čevljičke. On je lehno zibkal polno, dobro nātlačeno cajnico v roci, tiho prižvižgaval, zdaj pripeval, kakor čmrlj brenčoč po koprivah v plotu. Tako lahko mu je bilo v srci, v nogah, po vsem truplu . . . Nad potjo je v gozdu gromko vzflotavši presedel se golob, pod njim doli v lazu so koruzni vršiči prikimavali in

peresa leno pogugavala . . . Iz grma sredi nekoliko uže porumenevše praproti je ptiček naglo vsprhnil in in urno padel nekam . . . Izpod skale po žlebu ljubkoteka voda studenčnica v korito, vse temni in se ohlaja . . . Jožek prestopi čez vrzel in pašnih zameni za senožet. Lej, kaj črni čisto mirno tam na dolini od oreha doli? Pa ni lesena klada, zavalivša se raz pot? Jožek gleda, misli; toda pot se previje, kos dolinice izgine in ž njim ona črna, velika pika. No, prikaže se zopet, toda zdaj pod ono navpično, skalnato stenko, zopet kakor črna nepremična pika. Klada toni, sklepa deček sam pri sebi, nekaj živega mora biti. Ali kaj? Še je svitlo, on gleda ter gre naprej in za vsak korak se bliža onej čudnej, vedno pokojnej stvari. Jame razmišljati: sosedov pes bode, nák, to ima nekako previto truplo, a pesek je ves ko klopčič in vsikdar srboriti, on ne bi nepremično tam se vcepil. Maček bode, ali v sosedstvu nikjer ni črnega mačka in tudi — Jožek je zmirom bliže onej uganki, ali vidi jo le s strane — predolgo je to za mačka. Neko predčutje strahu se ga loti, ne ziblje več s cajnico; zdaj se vzbira po klancu navzgor vstric one živali in strahoma pogleduje na njo. Tu zver nakrat zmigne in obrne glavo proti Jožku . . . nekako topa je v glavo, črnodlakasta in zelenkaste oči svete se zlobno, uporno . . . Naš malínar še ni videl živ dan take glave, tacih divjih, brezprestano sledečih ga oči . . . Njega obide ne strah, ali strah; oči mu izstopajo, in se šire in prsi zadišo

nagleje, neravno. Tačas se on dobere na ravno in zdaj je zver pod njim. Ozira se na njo, ali v strahu in zadregi. Pes ali mačka gotovo ni; volk ni, o tem ni dvomiti; nemara kà je jazbec. Aá, jazbeca pozna, on ni ták, črn. Lesica? Kaj še! Ta topa, okroglasta glava ni lesičja. Ris bode; náka, njo je videl naslikano uže dostikrat in vselej še na drevesu, nikdar na tleh v senožeti. Kaj ko bi bila divja mačka? Ne boš, divjo mačko je naš Jožek videl v ljubljanskem muzeji in si jo je dobro zapomnil, ona je sivkasto-rujave dlake in ima kolca na repu, ne boš! Jožek stopa po poti in prešteje: pes, mačka, volk, jazbec, lesica, ris, divja mačka . . . in odkima. Toda — on je uže ves preplašen od tega smelega pogleda, ki je vedno vanj uprt, ne da bi vedno premikal se in to svitlo, zeleno blisketanje sredi gostečega se mrakú — nekaj mora biti, nekaj! V nedolžnej, od strahú trepetajočej duši vznikne misel: pa ne, da je sam — on ni končal od same preplašenosti. Te oči, uj, kakor dva goreča ogla! Nekaj potrese dečka silno za pleča, po hrbtu zagomze mravlje, srce zadrhti in bije kakor ura, kedar se odvijte utež, nogici se šibita, šobi premičeta, kakor pri šopotu. Ne drzne se več obzreti na to prikazen, a čuti, kako ga žge ta pogled odzadi, on vstrepeče . . . Tu pod potjo je leskov grm, nad potjo pečina, preko katere lipa korenine razpušča in pred njim iz nočne temačnosti uže belí domače hiše prednja stena. Znova se osmeli, skoz leskovo vejevje boječe pokuka in še

skoz grm bleskeče ona grozovita zelen . . . Takrat, ko je on obstal, in nagnil se k grmu, sprožil je kamen, ki zdaj neslišno se kotalika po bregu nizdol naravnost proti zveri in le-ta vstrepne, zasukne se in zbeži proti plotu v nasprotno stran od Jožka. In uprav v tem trenotku, ko je zver zganila, zganil se je tudi naš junak, izročil se petam, češ, za menoj jo dere, pa izpotaknil se, vjel se na roko. Bila je sreča da so bile jagode dobro natlačene, le par jih je vskočilo iz cajne.

Ves zaduhtel pridirja domov. Mati počenivši v drvarnici drva v naročje nabira, otrok prisopiha k njej, odsopa se in nato jame s pretrganim glasom razkladati o takó, o . . ., o tistej čudovitnej zveri . . .

Kaj ti je, praša mati prestrašena od plašnega otrokovega pogleda.

Oj mati, da vi vidite, kar sem jaz gledal, črno zver z očmi srpo va-me uprtimi in vražje zelenimi!

Beži, reče mati, in umiri se, je bil uže kak pes ali mačka, pa gre v kuhinjo malo preplašena, češ, sem mislila, Bog si ga vedi, kaj se mu je priključilo, da je ták, bled in prestrašen.

Kaka pa je bila zver, popraša mati lonec z burkljami prestavlja je v peči.

Jožek stoječ materi za hrbtom, s cajnico v roci pripoveduje, mati ugiblje, pa konečno reče: Pavleta poprašaj, ko pride domov. On pozna vse zveri in ptice in golazni in mrčese, on ti uže pove.

Toda Pavleta je treba čakati, da se vrne s polja, Časi je takoj prikolovratil, da je le stemnelo, pravi Jožek sam pri sebi sede za mizo pred „malimi durmi“ ali danes nikakor ne prihreca. Pst, čegave so te počasne stopinje? Jožek pohiti v hišo, Pavle uže sedi ob mizi na klopi, s komolcem desne roke opiraje se na oknik, z levo lahko potrkavaje po mizi. Malo zeva, kakor pes, kedar jeseni po muhah hlopa.

Jožek se približi ter pokliče.

Pavle!

On še z glavo ne zgane.

Pokliče drugič, malo glasneje.

Aá, pravi Pavle, kakor da ga kdo iz spanja budi in širje zevne.

Pavle, ti mi povej . . .

Ka-áj klepečeš, zavpije Pavle oglušilno, gluh sem na eno uho danes uže od davi, glasneje govori.

In Jožek vspleza Pavletu na kolena, nastavi se k desnemu ušesu, katero mu ni oglušelo.

Eno tako zver, začne, sem videl . . .

Pavle čisto resno: Aá, ali pezdir?

Starec, ne pezdir; zver, pravi Jože, oglasi se s stola dekla stržoč korun.

Uže razumem, zver, pa kakšna je bila?

Črna in večja nego maček, oči, uj, zelene in svitle.

Kje je bila?

V dolini, pod tisko skalico, kjer si lani koso zlomil?

Hm, reče Pavle premislivši se, pa ne, da je bil dihur? Dihur je črn.

Dihur, dihur! Jožek zdrsne raz koleno pa naglo v miznico po Erjavčeve živali v podobah. Hitro premetuj liste, kje tiči dihur? Ahá, te ímam. Pogleda na podobo, prečita popis.

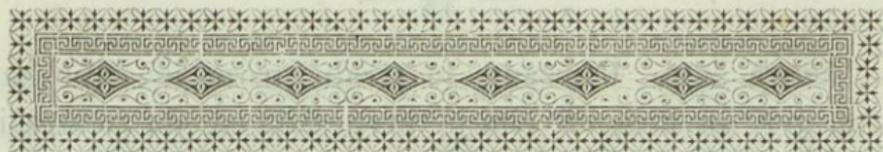
Pravi je, dihur, vsklikne in to vraže mi ni prišlo na misel! Pavletu se pod ščetinastimi obrvimi zoži svitlo, sivo očesce in sladko nasmeje.

Jožek nadaljuje gledaje na podobo:

Čaj, malo te polasam in zuham, takó; zdaj pa v miznico nazaj. Čakaj žaba, kedar se drugič srečava, drugače se pogledava!

Dihur, pameten bodi in če kdaj misliš krog hleva ali kašte gobček mrgoditi po kokošéh ali racah, svetujem ti, da si opazen. Jožek ima sicer šibke nogice, pa so čvrste in drenov krepelec navlašč zate pripravljen, ki ga mu je Pavle sam usekal in obrezal.





Prosce.



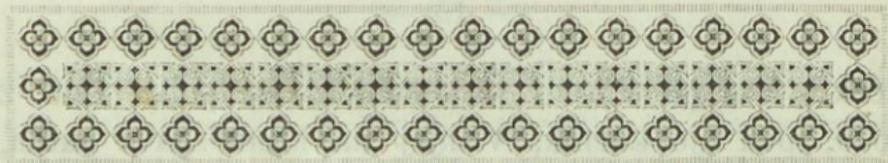
ri Možinu so imeli praprotne žnjice. Kedar so zvečeri prišle domov, posedle so krog mize, da večerjajo, a gospodinja jim je razdajala zaslužek. Nagne se k Nežici, póstarnej osebnici na uho pa jo s šopotom zapraša, ali ima raje denar ali pšeno. „Mati, pšenca mi dajte, da si po zimi skuham kašico!“ (Take stare osebnice govoré le v pomenjšavnikih.) Gospodinja jej naspe polič pšena v ruto, Nežica zaveže po dva rogla, utakne krilu za pas pa zahvalivši se na plačilu odide proti domu.

Noč je bila temna, brez meseca, a zvezde so sevale po nebu. Veselo koraka domov po brdu nizdol po utrtej kolovoznej poti. Tu jej se zazdi, da nekaj šumi tik nje. Obstane, nategne ušesa ter posluša. Aj, veja je pošumela na drevesu in spet utihnila. Ali čuj, spet šumi, kakor da bi rosil droban dežek. Znova obstane pa vleče sapo na *se. Spet vse tiho. Prestopí

se, znova šum. Obvzame jo strah, groza jej sapo zapira, ježi se koža. S čim je pregrešila se, da jo straši, ugiblje. Ali je davi pozabila, da odmoli jutranjo molitev? Ne, še očenaš je pristavila, da jej dan bode srečen. Ali jej je morda zla kletev ušla preko zob? Kaj še; koliko let je uže tega, odkler ni zaklela? Pomisli — a hà, uže vem. Sedem jih bode o svetej Barbari; to je bilo tisti večer, ko mi je šentano mače klobasico podarjeno mi od matere Možinke potegnilo iz lonca v ostejah. Ali mi je jezik pregrešil se, koga obrekujoč? Ne da bi dejala; toda stoj! Kaj nisi o Marušici, umrlej svojej sostanovnici, pripovedala, kako je jesenske noči v Brdnikov vrt ukradla se hruške pobirat? Vražji jezik ti, ali kdo bi se vzdržal, kedar me vse sprašuje z desne in leve? Oj ti presnete babnice, da vam bi primrznilo klepetalo na nebes. Čakajte, drugoč se obvežem preko ust pa porečem, da mi je desnà otekla, da ne morem žežnati. Tako si govori, ali vse še vrišči za njo, kakor da svari: ps, ps... Prav praviš, Marušica, de Nežica, da praviš ps, ali v prihodnje nečem več slabega o tebi ni misliti, nikar li govoričiti, toda za zdaj mi odpusti, ljuba mi Marušica, saj sva živi bili zvesti prijateljici, vkupe jeli, vkupe spali. Nehaj me strašiti nicoj! Tako Nežica prosi, pa trese se in noga se jej zapleta. Prekriža se ter jame moliti. Vsa zasopla in preplašena dospe do duri svoje kočë, odmakne naglo zapah, plane v sobo, ozre se naokrog, če se je Marušica skrila kam v ko-

tiček. Vse po starem je v sobici; na polici škař z vodo, pod njo kurnik, v njej na klinu spava putka, na steni visi molek . . . nikjer je ni . . . Odveže si ruto, v katerej je bilo zavezano proso, razgrne jo pazljivo, da se kako „zrnce“ ne izmuzne in o čudo! ni jednega ni več v njej. Nekaj se jej posveti v glavi, krog susih šob pa zaigra trpak osmešek in vzdahne rekoč: Hud je strah, ali še hujše je priti ob prosee. Kašica, ne bode te!





Otroci in ptice.



Vima je; zunaj sta mraz in sneg, v hiši pa topla peč. Krog nje zbirate se otroci pa šale zbivate. A kedar teh nestane, stečete po gazi na hlev, potegnute izpod skednja jelovo desko, lepo jo prižagate pa pribijete na njo lesen jezik z zarezi. Pehar oprete ob prožilo ter nesete svojo nastavo pred hišo. Gladen brlez prileti pa bučevo pečko pokluje, senica zrnje zoblje, a oba pehar pokrije. Posežete z roko po ptička pa ga primete preko perutnic. Le glavica iz pesti kuka pa rujavo očesce od strahú ljubeznjivo mžiká. Spustite ga v izbi: on plaho bega naokrog, v okna buta, da mu kljun široko zeva pa prsica naglo sopó. Sčasom se malo privadi, tudi na mizo ali pod stol priskače, da mrve pobere. Po kotih stika, zato mu perje se osmeti in onesnaži. Pa dolgo ni vesel in dobre volje; hirati jame, perje mu se šopiri, klavrno poseda po policah in glavico na stran nagiblje. Ko nekega

jutra vstanete, ni več čuti leta, da bi prah dvigal se. Tam le na tleh pri peči ptiček leži na hrbtu, tanki nogici po konci moleč. Tako ptice v zakurjeni sobi navadno pogino; za nje peč ni, ona se kuri le za te, za mačka, da se v svitek na njej zviije pa za psička, da se jej v kotu pod polico pritisne, kedar je po snegu se ponaletal. Vem, da ptičci dobro želiš, hočeš jej postreči, pogostiti jo in ogreti. Ali ona ne ljubi umetne topline, na polji, če prav drevje ivje krasi in ledene sveče od kapa mole, ona veseleje vsfrčava. Zato če hočeš pticam prikupiti se, drugače naredi. Lej, kedar mati v kašti žito za v malin pripravljajo pa rumeno pšenico poljo, po kako zrne mej plevami iz nečak se zmuzne ali časi hlapec iz pregrade zobi za konja grabi pa kaj ob kraji iz vevnice pade. Metlico vzemi pa po kašti pomeđi, pest za pest zdevaj v pehar in pticam nesi. Stoj, letos je bila dobra letina. Ona le pregrada je polna rži; ozri se, če babice v okolini ni. Ona bi te okrégala, da te vidi. Ni je; perišče je zagradi, da bode to pticam v poboljšek. Pospeš po gazi pred hišo to sodrgo. Lej, kako rumeni strnad na oni jablani žalostno glavico na stran upogiblje in ta po leti srborita in objestna senica tako gladno z vrha preži, kam bi se dalo smukniti, da se kaj v kljun prestreže. Lej jih, cela kopa ptic je posedlo se krog mize, katero si jim na snegu obložil in radostno brskajo in urno zobljo. Tako je prav!

Tu v mestu časi vidim dečka ali deklico. Od mraza drhti, ali vender na ulici stoji pa pticam kruhek mrvi. Tako blede lice ima in tožne oči, človeka kar v serce zazebe. Morda bi ne škodilo, da tiste mrve sebi v želodček si zmrví. Pa noče; ima dobro serce pa raje pticam drobi. In polno golobov vrví krog njega in vrabci v vzduhu prestregajo drobtinice. Takó ljubite tudi vi ptičke, draga mi deca; za nje ni topla peč in ozka soba; njihov dom so proste poljane. Ali ne zabíte zdaj pa zdaj pred hišo jim male gostije napraviti. Saj one so vaše prijateljice in družice. Kako pust bi bil svet, da jih ni; tako pa, kamer stopíte, ptico ugledate in misli se vam: nisem sam, da se jočem in smejem na tem bridkem svetu, tudi ptice imajo srce pa čute radost in bridkost. Imam mnogo prijateljev po krajih slovenskih, pa mi poroče, ali ste me slušali ali ne. Kedar se vrnem domov na ljuba slovenska tla, prinesem vam daril, da bodete od veselja odskačkvali do stropú, ako pa ovem, da me slušali niste nič nego jezen obraz.

Opomnja : Obrazi: „Na domačem holmei in na visokej gori“, „Vrh hruškovega drevesa“, „Kačo se jazbecu kuri“, so ponatisi iz „Vrtea“.

